M. SEBASTIAN. LA SINCERITE DE LA PENSEE EXPRIMEE

Mariana ANDREI
Universitatea din Piteşti

Résumé: *Le Journal de Mihail Sebastian, une œuvre exemplaire, peut-être sa plus importante création, montre une grande vitalité en révélant en même temps un écrivain soumis à des inquiétudes créatrices, au désir de communiquer avec quelqu'un. Cette œuvre peut être considérée comme une véritable histoire d'un esprit imaginaire.*

Mots-clés : *histoire, imagination, journal*

Autorul *Stelei fără nume* şi-a început jurnalul la nici 28 de ani (februarie 1935), când se afla, după cum mărturisește, într-un *ceas greu*[1] şi-l continuă până în 31 decembrie 1944, ultima zi a anului, când reîntors dintr-o excursie de la Diham, se regăseşte *mai mult melancolic – aproape trist*, cuprins de *nu ştiu ce fel de oboseală veche*, ducând şi aducând *incurabila mea singurătate* (p. 577).

În ciuda momentelor, nu puține, de oboseală şi de descurajare, neîncrezător că acest gen de scriere i-ar putea prinde *sunetul adânc al spiritului*[2], adept declarat al jurnalului lui Jules Renard care *consemnează, fără ipocrizie, tot ceea ce o conştiință de om poate cunoaşte de-a lungul unei vieți care nu e totdeauna făcută din eroisme* (p.6), Mihail Sebastian *practică un tip de jurnal modern, folosind mai toate legile şi abilitățile genului*.[3]

Am arătat şi cu alte ocazii[4] că jurnalul, ca expresie directă a autorului şi ca gen fără reguli, care nu tinde la nimic şi nu propune nimic, este apreciat diferit de cei care s-au arătat interesați de literatura subiectivă, fie teoretic, definindu-i principiile, fie practic, ca autori de jurnale.

Dacă Marin Preda şi Camil Petrescu percep jurnalul ca pe un instrument terapeutic, nu literar, dacă pentru Liviu Rebreanu jurnalul apare din nevoia retragerii în sine, dacă Marin Sorescu se declară adeptul jurnalului ca document de însoțire, Mihail Sebastian îşi concepe jurnalul ca pe un depozit de date, un loc de refugiu, în care omul se eliberează de o anumită încărcătură sufletească inerentă vieții profane.

---

[1] *Criza fusese declanşată cu un an în urmă de scandalul în jurul romanului <De două mii de ani> şi a şocantei prefețe a lui Nae Ionescu care justifica teologic antisemitismul* – Mihail Sebastian, *Jurnal*, 1934 - 1944, prefață de Leon Volovici, Bucureşti, Editura Humanitas, 2005, p. 5

[2] E. Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. III, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2001, p. 254

[3] E. Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*, p. 255

[4] M. Andrei, *Jurnalul lui Liviu Rebreanu. Cronică sacră a vieții profane*, Primul simpozion internațional, Târgovişte, 12-13 noiembrie 2004; *Marin Preda – Jurnal intim, Prețul libertății*, revista de cultură Argeş, Piteşti, nr. 8 (266) august 2004; *Însemnări de pe retină. Marin Sorescu, Jurnal*, Lucrările celui de-al III Congres Internațional, Language and literature: European Landmarks of Identity, Piteşti, 18 – 20 noiembrie 2005

BDD-A5499 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:32 UTC)

Dintre scriitorii citați, numai Marin Sorescu şi-a scris jurnalul cu dorința de a fi publicat, manifestând, din această cauză, o anumită reticență în confesiune.

Jurnalul, definit precaut de Eugen Simion ca *un contract al autorului cu sine însuşi, un contract sau un pact de confidențialitate care, dacă nu este distrus la timp, devine public şi forțează porțile literaturii*,[1] nu este privit de autorii lui ca o operă de artă.

Astfel, Marin Sorescu, care scrie *ceva ca jurnalul şi ca romanul* (după propria-i mărturisire) declară, că nu este adeptul jurnalului care vrea să devină literatură: … *pe mine nu mă interesează jurnalul care devine literatură. Ori, ori … Literatura îmi place separat. Jurnalul mă interesează, aşa cum spuneam, ca document şi ca autenticitate*.[2]

În acelaşi spirit se declară şi Mihail Sebastian, când vede în jurnal mai mult un document, decât o operă de artă, pentru că are *un accent de adevăr pe care literatura nu-l realizează niciodată pe de-a-ntregul: fiindcă literatura, oricât ar fi de bună, simulează*.

Şi în concepția lui Mircea Cărtărescu, jurnalul, *o terapie*, are o funcție diferită de cea a cărților: *Jurnalul şi cărțile au funcții diferite în economia scrisului meu. Jurnal scriu continuu, e modul meu de a respira în scris*.[3]

Nici Mihail Sebastian nu crede că jurnalul are vreo legătură cu literatura. Dovada ar putea fi o însemnare din 1 martie 1936, când *tulburat de câinele nostru, Doggy*, care avea *ceva omenesc în săritura lui spre mine, în explozia lui, plină de elan, plină de melancolie*, recunoaşte că în descrierea acestei scene nu are de gând să facă literatură, pentru că *mi-ar fi şi ruşine aici* (p. 45).

Dacă este *artificios* în a ține un jurnal şi dacă jurnalul nu-i serveşte *la mare lucru*, ce l-a făcut totuşi pe Mihail Sebastian să țină un jurnal? Moda vremii după care nu puțini scriitori notau cu mai multă sau mai puțină consecvență şi convingere în jurnalele lor sau „altceva"?

În prefața la Jurnal, Leon Volovici ne lămureşte că acest *altceva* este *sentimentul că viața lui, traiectoria lui intelectuală a ajuns la un punct critic* şi jurnalul îl poate ajuta *să evite naufragiul, iar dacă nu – poate rămâne, pentru cei ce vor veni, mărturia unui eşec care semnifică mult mai mult decât o înfrângere individuală* (p. 6).

Cuprins de dorința vădită de a nota tot, în ciuda momentelor, nu puține, de oboseală şi descurajare, şi nefiind convins că jurnalul poate deveni opera lui capitală, Mihail Sebastian ne-a lăsat mai multe jurnale întrunul singur. Alături de jurnalul intim al stărilor interioare, al experiențelor sentimentale se află un jurnal de creație ce cuprinde notații de laborator scriitoricesc, încă un jurnal al dramei evreieşti ca şi un jurnal intelectual şi politic, cu relații complexe şi sinuoase, pline de tensiuni şi decepții din lumea politică şi intelectuală frecventată de Mihail Sebastian.

Ne vom opri în rândurile care urmează asupra jurnalului intim din dorința declarată de a ne apropia, atât cât se poate, de ***omul*** Mihail Sebastian, care, scriind în jurnal, face un efort de luciditate, arătându-şi caracterul complex de om matur, dar şi de

[1] E. Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. I, p. 18.
[2] Marin Sorescu, *Jurnal, Romanul călătoriilor*, Editura Fundației Marin Sorescu, Bucureşti, 1999, p. 7
[3] Mircea Cărtărescu, *România este fascinantă chiar şi prin urâțenia ei*, Evenimentul zilei, 17 iunie 2005

BDD-A5499 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:32 UTC)

copil, veşnic nesatisfăcut de sine, neîncrezător, disperat uneori, cu *o sensibilitate în stare de perpetuă alarmă*.[1]

Provenind dintro *familie care are gustul lamentației* (p. 62), Mihail Sebastian se vede *prost îmbrăcat, atât de stângaci*, ferm convins că *nu va izbuti niciodată să treacă dincolo, de o mizerie mai mult sau mai puțin lamentabilă* că nu va face *niciodată carieră*, că nu va avea *niciodată bani* (p. 33).

Pentru că *banii îmi şi sunt indiferenți* (p. 33), Mihail Sebastian cere de la viață *doar puțină liniște, o femeie, cărți şi o casă curată* (p. 33).

Dar, pe măsură ce trec anii, jurnalul înregistrează sentimentul tot mai apăsător de izolare şi naufragiu. *Deşi îşi păstrase o minte lucidă şi o omenie autentică*[2] Mihail Sebastian are impresia că este tot mai singur, că trăieşte *pe apucate*, că este *mereu obosit, incapabil de un efort susținut de câteva ore* (p. 154), că dă dovadă de *lene, de nehotărâre, de prostie* (p. 154) şi speriat permanent de trecerea timpului *mă sperie gândul că vine primăvara, că a trecut deci încă un an şi eu n-am făcut nimic* (p.151).

De fapt, tot timpul se simte dominat de *sentimentul ăsta de inutilitate* (p. 155), *întro dispoziție cenuşie, fără aşteptări, fără deznădejdi, fără doruri, fără amoruri* (p. 98), *fără emoție, fără deznădejde, şi mi se pare, fără speranțe* (p. 104).

În timpul mutării în noua locuință din strada Antim 45, recunoaşte că duce *o viață dezorganizată – mult mai dezorganizată decât înainte* (p.91) şi că tot ceea ce i se întâmplă, rămâne întrun plan depărtat, el fiindu-şi în acelaşi timp şi martor: *Tot ce mi se întâmplă trece undeva dincolo de mine, fără aderență – ca şi cum nu m-ar privi* (p. 91). Evenimentul în sine sau *gustul lamentației* îl face să mărturisească că *am senzația că sunt şifonat, prăfuit de drum şi că aştept să ajung undeva, pentru ca să mă schimb, să mă perii, să iau o baie, să mă transform* (p. 91), pentru ca imediat să recunoască inutilitatea acestor gânduri, deoarece *nu mă duc nicăieri, nu aştept nimic, nu mă aşteaptă nimic* (p. 92).

Trăind mereu întro *atmosferă de panică, de derută*, cu *aceleaşi întrebări fără răspuns*, cu *mereu aceleaşi lamentări* (p. 149), autorul *Jocului de-a vacanța*, se simte singur, întrun oraş plin de scriitori, de actori, cu care ar putea comunica. Cu toate acestea recunoaşte că *nu am pe nimeni să văd în tot oraşul acesta mare, n-am nimănui nimic de spus, n-am de la nimeni nimic de aflat* (p. 150).

Şi totuşi, nimic din aceste sentimente, nimic din aceste *lucruri delicate de reflecție, de reverie interioară* (p. 105), nu transpare în exterior. Prietenii obişnuiți cu stilul său epistolar, confesiv dar discret, nu-i ghicesc vulnerabilitatea interioară, sensibilitatea în stare de perpetuă alarmă, fiind şocați de patetismul unor mesaje.

Vremea trece încet şi viața pe care o duc cere nervi mai tari decât ai mei. Am clipe de exasperare, când aş vrea să urlu. Întrun fel mă sperie lipsa mea de rezistență nervoasă[3], notează Mihail Sebastian întro scrisoare trimisă lui Camil Petrescu întrun moment în care aştepta o înştiințare de concediere, încredințându-ne, parcă, de adevărul că pentru *gustul lamentației*, viața i-a dat *un larg concurs*.

Oboseala, neliniştea, melancolia, tristețea şi incurabila singurătate a omului Mihail Sebastian, şi-au pus amprenta şi pe autorul unei opere literare, pline de farmec, în sensul că scrie *atât de încet* (p. 109), întrebându-se dacă acest lucru se întâmplă pentru că este *prea leneş* sau *prea scrupulos* (p. 108). *Mă dezolează dificultatea mea de*

[1] E. Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. III, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2001, p. 260
[2] Eugen Ionescu, 1946
[3] Florica Ichim, *Scrisori către Camil Petrescu*, II, Editura Minerva, Bucureşti, 1981, p. 9

BDD-A5499 © 2007 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:32 UTC)

a scrie (p. 105) ... *Sunt sincer furios pe mine. Nu e admisibil să scriu atât de încet* (p. 109) ... *Dar nu merge, nu ştiu de ce: din descurajare, din dezgust de literatură sau pur şi simplu din lene* (p. 146). Cel mai greu, i se pare, citându-l pe Jules Renard *c'est de prendre la plume, de la tremper dans l'encre et de la tenir ferme au-dessus du papier* (p. 71).

Nu o dată, Mihail Sebastian îşi exprimă dorinţa de a fi fericit *sunt mai ales obosit şi mi-e dor să fiu fericit, cu tot ce a trebuit să rămână în mine inutil, frânt, descurajat de când mă ştiu* (p. 65.). Singurele lui momente de fericire adevărată sunt cele trăite la schi, *atâta vreme cât am schiat am fost fericit* (p. 134), *aş vrea să închid ochii şi să nu mai simt decât această plutire fără greutate* (p. 110), *zăpada mă odihneşte, mă face mai tânăr, mă ajută să uit* (p. 141), *o impresie de soare, de multă lumină, de mare copilărie – ceva care seamănă cu fericirea* … (p.141).

Şi totuşi, acest *ceva care seamănă cu fericirea* este mai puternic decât fericirea însăşi, pentru că face, ca prin miracol, o minune, cu ajutorul căreia dispar *amărăciunea obişnuită, întrebările stupide, regretele fără sens, viaţa asta făcută din petice, promisiuni călcate, aşteptări fără termen, nemulţumiri confuze, mici speranţe obosite* (p. 152).

Puntea spre fericire o constituie muzica, iar aparatul de radio *un narcotic*.

Dar iubirea? *Să nu exagerăm* (p. 132), ne atenţionează, fără menajamente, Mihail Sebastian, pentru că iubirea este mai mult *spaima de a fi singur ... un surâs, un început de emoţie, o privire care aşteaptă, care întreabă* … şi cam atât.

Mihail Sebastian a suferit un accident care a pus capăt celor 38 de ani de viaţă, lăsând încă o întrebare fără răspuns: *Există oare o viaţă mai complicată, mai stupid, mai fără sens complicată decât a mea?* (p. 193). Jurnalul se opreşte în mod dramatic în ziua de 31 decembrie 1944 *ultima zi a anului*, când se simte *foarte bătrân* şi mărturiseşte că de data aceasta n-a regăsit la munte exuberanţa de altădată, cu toate că Bucegii îl emoţionează şi *o lumină albă, clară dădea relief peisajului de iarnă* (p. 577). E melancolic, e trist, e incurabil singur. Ne întrebăm dacă a presimţit, oare, că numai peste cinci luni va pleca, în mod neaşteptat şi nedrept, din această lume, plecare despre care pomenise pentru prima dată la 17 ianuarie 1939. *Nu mai e loc în viaţa mea decât pentru sinucidere sau pentru o plecare definitivă, undeva, în singurătate* (p. 193).

Dacă ne punem intrebarea cum de a rezistat, totuşi, 38 de ani, întro viaţă atât de *complicată*, răspunsul ar putea fi în rândurile scrise la 27 septembrie 1941, când transcriind în jurnal câteva rânduri din Shaw[1], Mihail Sebastian recunoaşte că i se potrivesc, deoarece *trăiesc – şi aşa a fost totdeauna – trăiesc întro stupidă serie de visuri, trecând dintr-unul într-altul, şi nu sunt în stare să mă trezesc la realitate... De prea multă scârbă, de prea multă silă, ca să uit, ca să rabd, ca să mă ameţesc mă refugiez în tot felul de ridicule visuri pe care le urmăresc zile întregi cu ochii deschişi.* Se vede la Geneva *având un milion de franci elveţieni* (p. 391), la Londra, lucrând la B.B.C., *pe un yacht plecat spre Alexandretta, spre Egipt, Palestina, în Pacific* sau scriitor de piese de mare succes, care se joacă pe Broadway. Acestea sunt câteva din cele zece visuri pe care le poartă cu el, pe care le schimbă între ele şi pe care nu le termină niciodată. Recunoaşte că aceste visuri sunt *ca un stupefiant, ca un somnifer,* în timp ce *viaţa se strânge în jurul meu strivitoare* (p. 391).

[1] *Oh, the dreaming! the dreaming ! the torturing, heart scalding, never satisfying dreaming, dreaming, dreaming, dreaming (John Bull's Other Island)*

BDD-A5499 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:32 UTC)

Jurnalul, *o operă exemplară, poate cea mai importantă operă a sa*[1], dă dovadă de o mai mare vitalitate decât opera sa literară, făcând mărturia unui om cuprins de neliniști creatoare, de o dorință vie de a comunica cu cineva, constituindu-se ca o veritabilă istorie a unui spirit imaginar.

Să păstrăm la loc de cinste jurnalul lui Mihail Sebastian, fie şi numai pentru sensibilitatea cu care descrie o minunată zi de toamnă, deşi îşi propusese ca în jurnal să scrie *fără literatură* (p. 45). El vede toamna cu *o lumină obosită, pudrată, tandră – în depărtare o ceață uşoară, argintie, aburită, din care oraşul se desprindea ireal, ca întro pânză de pictură, ca întro fotografie reliefată. Şi câte culori ... Şi pomii desfrunziți, ieşind din ceață ca dintrun abur pe care l-ar fi făcut propria lor respirație. Totul era de un desen foarte delicat, dar de o bogăție de culori explozivă* (p. 94).

Bibliografie

Mircea Cărtărescu, *România este fascinantă chiar şi prin urâțenia ei*, Evenimentul zilei, 17 iunie 2005

Florica Ichim, *Scrisori către Camil Petrescu*, II, Editura Minerva, Bucureşti, 1981

E. Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. I-III, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2001

Marin Sorescu, *Jurnal, Romanul călătoriilor*, Editura Fundației Marin Sorescu, Bucureşti, 1999,

[1] E. Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. III, p. 264

BDD-A5499 © 2007 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:32 UTC)